

SAVUNMANIN ÖRGÜTLENMESİ VE STRATEJİK PLANLAMA

Av. Noyan ÖZKAN*

I. GİRİŞ

İnsanlar ve oluşturdıkları kurumlar, çok eski zamanlardan beri menfaatlerini korumak ve haksızlıklara karşı savunabilmek amacıyla değişik yöntemlere başvurmaktadırlar.

Hak ve adalet kavramları, kişilerin ve kurumların menfaatlerine ve içinde yaşadıkları dönemin sosyo-ekonomik koşullarına göre değişmektedir. Magna-Carta'dan Avrupa Birliği Anayasası'na kadar temel hak ve özgürlükleri düzenleyen tüm belgelerin arka planında çok çetin ve kapsamlı mücadeleler bulunmaktadır.

İşçiler, kadınlar, çocuklar, mülteciler, özürllüler, savaş esirleri ve diğerleri bugün uluslararası belgelerde sahip oldukları hakları yaşama geçirmeye çalışıyorlar. Nitelikli, verimli ve güçlü örgütlenmelerle ilerliyorlar, aksi durumda mevcut haklarını bile yitiriyorlar. Kişiler, iddia ve savunma haklarını, idari ve yargı mercileri önünde bizzat kullanabilirler. Ancak, özellikle yargı organları nezdinde adaletin aranması olgusu genel olarak hukuk bilgisine ve uygulamasına dayandığı için iddia ve savunma hakları müvekkillerini temsilen avukatları tarafından kullanılmaktadır.

Avukatların ve onların mesleki ve siyasi örgütleri olan baroların, temel hak ve özgürlüklerin kazanılması ve korunması mücadelesinde çok önemli bir varlık nedenleri olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Kamu yönetimi ve yargı mercileri önünde kişilerin ve kurumların iddia ve savunmalarını üstlenen, bir başka deyişle "*Anayasal hak arama özgürlüğünün*" kullanılmasında vekil sıfatıyla rol oynayan avukatların mesleki örgütleri olan barolar hakkında sürekli değerlendirme ve tesbitler yapmakta yarar görüyorum.

* İzmir Barosu üyesi, İzmir Barosu önceki başkanlarından.

II. SAVUNMA ÖRGÜTLENMELERİ

Hukukçular, ortak bir amaca hizmet etmek ve belli hedeflere varmak için dernekler, vakıflar, sivil inisiyatif grupları kurabilirler. Ya da sivil toplum örgütlenmeleri içinde “gönüllü” olarak yer alabilirler.

Teknik anlamda savunma ise ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde barolar tarafından temsil edilmektedir. Avukatların mesleki hak ve menfaatleri, disiplin ilkeleri, yargı organları ile ilişkileri barolar tarafından yürütülmektedir. Bir başka deyişle, demokrasi ve hukuk mücadelesinde bağımsız ve özgür olan avukatlar, mesleki faaliyetlerinin yürütülmesinde mesleki örgütleri olan baroların koydukları kurallara uymak zorundadırlar. (Savunma mesleğinin tarihçesi için bkz: Av. Semih Güner, *Avukatlık Hukuku*, Ank. 2002 ; Av. Haluk İnancı, *İzmir Barosu Dergisi*, 2001, sayı: 3)

III. HAVANA-AVUKATLARIN ROLÜNE DAİR TEMEL PRENSİPLER BEYANNAMESİ

Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından 7 Eylül 1990 günü kabul edilen Havana/ Avukatlar Beyannamesi’nin başlangıç ilkelerinde; “temel hak ve özgürlükler”, “adil ve bağımsız yargı hakkı”, “gözetiminde veya tutuklu/hükümlü olanların hakları”, “mağdur hakları”, “ekonomik ve sosyal haklar”, “ihtiyacı olan herkese adli yardım hakkı” gibi haklar, beyannamenin temelini teşkil eden ilgili sözleşmelere yollama yapılarak sayılmaktadır.

Havana/ Avukatlar Beyannamesi’nin 23.maddesi, avukatların “ifade ve örgütlenme özgürlüğünü” düzenlemektedir... Avukatlar, diğer vatandaşlar gibi ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma özgürlüğüne sahiptir...

Avukatların Meslek Örgütleri başlığı altındaki 24.maddeye göre; “Avukatlar, kendi menfaatlerini temsil etmek, süreklilik taşıyan mesleki eğitim ve öğretimlerini geliştirmek ve meslek haysiyetlerini korumak için bağımsız meslek örgütleri kurma ve bunlara katılma hakkına sahiptir. Meslek örgütlerinin yönetim organları, üyeleri tarafından seçilir ve bu organlar dış müdahaleye maruz kalmadan görevlerini yaparlar.”

25. madde; “Avukatlık meslek örgütleri, herkese etkili ve eşit bir biçimde adli hizmet verilmesi için ve avukatların usulsüz bir müdahale ile karşılaşmadan hukuka ve kabul görmüş meslek ahlak kurallarına ve standartlarına uygun olarak müvekkilliği ile görüşebilmeleri ve onlara yardım edebilmelerini sağlamak için hükümetle işbirliği yapar.”

2.5.2001 günü kabul edilen 4667 sayılı Avukatlık Kanunu ile 19.3.1969 kabul tarihli 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nda; “avukatların, yargının kurucu unsuru olan bağımsız savunmayı serbestçe temsil etmesi” (m. 1) ve “barolar ile TBB’nin hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumakla görevi

kılınmaları'' (m. 76/1 ve 110/17) gibi yeni ve önemli değişiklikler yapılmıştır. Ancak, bu değişikliklerin, Havana Beyannamesi'nde yer alan, *''insan haklarına dayalı bir hukuk devletinde bağımsız ve adil bir yargılama sürecinde bağımsız ve etkin bir savunmanın gerekliliği ve vazgeçilmezliği temel ilkelerini''* tam anlamıyla yansıttığını söylemek mümkün değildir. Özellikle üç yıllık uygulama ise son derece üzücü ve düşündürücüdür. Örneğin, adli ve idari makamların avukatlara görevleri ile ilgili olarak yardımcı olma ve bilgi ve belge sunma yükümlülüğünü getiren 2. madde hemen her gün yüzlerce kez ihlal edilmektedir.

IV. AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİNİN -AVUKATLIK MESLEĞİNİN ÖZGÜRCE YAPILMASINA İLİŞKİN (2000) 21 NO'LU TAVSİYE KARARI

Başlangıç ilkelerinde, BM-Havana/Avukatlar Beyannamesi ile İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne yollama yapılmakta ve *''avukatların ve oluşturdıkları meslek kuruluşlarının, aynı zamanda, insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunmasındaki ana işlevlerinin''*, altı çizilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin uymakla ve uygulatmakla sorumlu olduğu bu tavsiye kararının *''Kuruluşlar''* başlığı altındaki bölümleri aynen iletiyorum. Böylece, meraklıları, 1949'tan bu yana üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi'nin savunma mesleğine ilişkin tavsiyeleri ile ülkemizdeki yasalar ve uygulama arasındaki çelişkileri, gayet rahat biçimde tesbit edeceklerdir.

1. Avukatlar meslek ahlakını geliştirmek, bağımsızlık ve çıkarlarını koruma amaçlı, bölgesel, ulusal ve uluslar arası derneklerin birine ya da birçoğuna üye olmakta serbest olmalı ve bu talepleri yüreklendirmelidir.

2. Barolar ve diğer meslek kuruluşları, devlet erki ve kamu karşısında özerk ve bağımsız kılınmış olmalıdır.

3. Baroların ve diğer meslek kuruluşlarının üyelerini her türlü kısıtlama ve haksız müdahaleye karşı koruma girişimleri saygı ile karşılanmalıdır.

4. Barolar ve diğer meslek kuruluşları avukatların bağımsızlığını sağlama amacıyla özellikle şu konularda yüreklendirilmelidirler:

a. Adaletin gereklerini hiç bir kaygı duymaksızın savunabilmeleri ve yerine getirebilmeleri

b. Avukatların toplumsal konumlarının, onur, saygınlık ve dürüstlüklerinin titizlikle izlenip gözetilmesi,

c. Avukatların özellikle ekonomik gücü yetersiz kişiler için adli yardım ve hukuki danışma sistemlerine katılma yollarının kolaylaştırılması

d. Hukuk reformları, mevcut yasalar ya da tasarı halindeki girişimlere desteklerinin teşvik edilmesi,

e. Koşulların gerektirdiği zamanlarda meslektaşlarına ve ailelerine yönelik sosyal yardımlaşma ve korumaların desteklenmesi

f. Diğer ülke avukatları ile avukatlık kurumunun güçlendirilmesi amacıyla yönelik, uluslararası meslek kurallarında, gerek hükümetler arası gerekse hükümetler dışı örgütlenmelerde işbirliğine özendirilmesi,

g. Avukatlar için olabilecek en yüksek düzeyde yetkinlik, disiplin ve meslek ahlakını amaçlayan girişimler sağlanması,

5. Barolar ve diğer meslek kuruluşları avukatların hak ve çıkarlarını korumak üzere, devlet organları ile karşı karşıya kalmaları dahil, aşağıdaki durumlar için gerekli önlemleri almış olmalıdır.

a. Bir avukatın tutuklanması veya gözaltına alınması,

b. Bir avukatın dürüstlüğüne kuşku düşürecek bir süreci başlatabilecek her türlü karar,

c. Bir avukatın üstünün, mal ya da varlıklarının aranması

d. Avukatın elinde bulundurduğu her türlü eşya ya da evraka el konması,

e. Avukatların tepkisini çekecek medya yayınları

AIHM kararlarına göre, hukuki temsil, *"teorik ve görünürde"* olmaktan ziyade *"pratik ve etkili"* olmalıdır.

"Örgütlenme", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 20. ve BM-Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 22. maddesinde bir *"hak"* olarak belirtilmiştir.

V. DEĞERLENDİRME VE TESPİTLER

Barolar, kamu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Olağanüstü denetim altındadırlar. Anayasa 135 ve Avukatlık Kanunu çerçevesinde avukatlık, kamu hizmeti gören bir serbest meslektir. Barolar, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Öte yandan, avukatlar, mesleklerinin ifasında, devlete ve müvekkillerine karşı bağımsızdırlar.

Avukatlık Kanunumuzun, baroların denetimine ilişkin hükümleri, oldukça tutucu ve çağ dışıdır. Barolar, Adalet Bakanlığı'nın idari ve mali denetimleri altındadır. (Ek Madde 4) Ayrıca, Adalet Bakanı veya Cumhuriyet Başsavcısı'nın istemi üzerine o yerdeki Asliye Hukuk Hakimleri tarafından barolar ve TBB sorumlu organlarının görevine son verilmesi davası açıla-

bilir (77/5). Hatta, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suçun devamının önlenmesi ve yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa barolar ve TBB, vali tarafından faaliyetten men edilebilir. Faaliyetten men kararı, 24 saat içinde görevli hakimın onayına sunulur (77/9).

Barolar aynı zamanda demokratik sivil toplum örgütlenmeleridir. Baroların, temel hak ve özgürlüklerin yaşama geçirilmesi, hukuk devletin yerleşmesi, bağımsız ve adil yargının sistemleşmesi gibi alanlarda izleme, doğrudan müdahale, ve faaliyet gösterme hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bazı muhafazakar çevrelerin, baroları, yalnızca kanun çerçevesinde “*devlet daireleri*” gibi gören zihniyetleri ve uygulamaları ile ciddi biçimde mücadele etmek gerekmektedir. Barolar elbette meslek sorunları ile uğraşacaklardır ancak demokratikleşme ve hukuk devleti mücadelesini de hiç bir zaman gündemlerinden düşürmeyeceklerdir.

Adalet sisteminin sorunları ile baroların sorunları birbirinden ayrılamaz. Artık sayısını unuttuğumuz AB’ye uyum reform paketleri ve tartışmalar sırasında her nedense unutilan hükümler (77/5 ve 9) açık ve acı gerçeği ortaya koymaktadır. “*Türkiye’de Savunmaya ve Savunmanın Örgütlerine Saygı Yok Denecek Kadar Azdır*”

Ülkemizde adalet sistemi herkesin bildiği gibi can çekmektedir. 12 Eylül Anayasası’yla getirilen “*kutsal ve otoriter devlet felsefesine*” dayalı yasal mevzuat ve uygulamalar, DGM’lerin ve ölüm cezasının kaldırılması gibi olumlu adımlar atılsa bile, halen devam etmektedir. Binde yedilik bütçe-siyle, Adalet Bakanlığı müfettişlerinin denetimine tabi hakimleriyle, ağır ve aksak yargılama usulleriyle, hala kağıt, kırtasiye ve personel eksiklikleriyle boğuşan Türk yargı sisteminin gerçekten büyük bir reforma gereksinimi vardır. Ancak, bu reformun öncelikle yasaları yapan siyasi partilerin yönetici ve hukukçuları ile Adalet Bakanlığı bürokratlarının kafasında gerçekleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bir ileri iki geri mehter adımıyla yola devam edilecektir. Hükümetlerin ve kamu yönetiminin genel olarak barolara yaklaşımı olumsuzdur.

Yeri gelmişken, “*savunmaya ve barolara saygı ölçüsünü*” açıkça gösteren bir olaydan bahsetmek istiyorum. Hükümetlerin yargıya ve adalet sistemine ilgisizlikleri sonucunda 14 yıldır inşaatı devam eden ve 26.06.2004 günü açılış töreni yapılan İzmir Adalet Sarayı’nda, evvelce planlarda İzmir Barosu’na tahsis edilen yaklaşık 350 m2’lik alan, inşaat devam ederken Cumhuriyet Başsavcılığı ve Adalet Bakanlığı işbirliğiyle gizlice değiştirilmiş ve bu alana Cumhuriyet Başsavcılığı yerleştirilmiştir. Ayrıca Avukatlık Kanunu 50. madde ve CMUK 144. madde uyarınca her mahkeme ve icra dairesinde avukatlara ayrılacak yerlerin büyük bir kısmına el konulmuştur.

İzmir Barosu Yönetimi, haklı ve yerinde bir protesto ile açılış davetiye-lerini iade etmiş ve adliye önünde TBB Başkanı Sayın Özok'un da katıldığı bir kınama açıklaması yapmıştır. İşte, Türkiye'de adalet sistemi politikasını yürütenlerin "savunmaya" ve "barolara" bakış açısı budur. Bu bakış açısının, uyum yasaları ile değişeceğini sananlar yanılığ içindedir. Bu bakış açısı ancak va ancak, avukatların ve baroların mücadelesi ve bu mücadeleye kamuoyunda sağlanacak destek ile değişecektir.

Barolar, yurttaşların adalet hizmetinden eşit olarak yararlanmasında görevlidir. 1992 yılından bu yana sanık haklarının güvencesi için uygulana gelen CMUK reformundan sonra çok gecikmeli olarak 4667 no'lu Kanun'la getirilen ve mağdur haklarını ele alan "adli yardım" baroların görev ve yükünü arttırmıştır. Ancak, bütçede ve Harçlar Kanunu'nda bu alanda ayrılan paylar Avrupa Standartları'nın çok altındadır. Üstelik adli yardım/CMUK sisteminde görev alan meslektaşlarımıza, verdikleri hukuki hizmetle hiç bir şekilde bağdaşmayan düşük ücretler ödenmektedir.

Öte yandan, bazı avukatların, bu hizmetlerin yaygınlaşmasına ve ücretlerin artmasına karşı çıkmalarını anlamak mümkün değildir. Avukatlık mesleğini yalnızca büro açma ve para kazanma olarak görmek mümkün değildir. Savunma mesleğinin sahipleri, ülkemizde hukuk devletinin yerleşmesi ve adalet sisteminin iyileştirilmesi için uğraş vermek zorundadırlar.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Savunma mesleğinin başlıca örgütü olan barolar, aynı canlı organizmalar gibi içinde bulundukları dönemin koşullarına göre değişime uğramaktadırlar. Sosyal güvenlik ve sağlık, meslektaşlar arasında kopukluk, hakim ve savcılarla soğukluk, 32 adet hukuk fakültesinin getirdiği yük, hayat standardı, cezaevi aramaları, hacizde saldırı, protokol, kısıtlı bütçe gibi sorunlar hiç bir zaman bitmeyecektir.

Önemli olan, sorunları zamanında tesbit etmek, stratejik bir program çerçevesinde çözümü için gerekli adımları atmaktır. Elbette baro yönetimlerine aday meslektaşlarımız, seçim öncesinde ve sonrasında plan ve programlar yapmakta ve uygulamaya koymaktadır. Ancak, bunlar genel olarak olayların akışına bağlı olarak değişmektedir. Sorunların içinde boğuşulmakta ve bazen sorunların bir parçası haline gelinmektedir. Özet olarak baroların yasalardan ve uygulamadan kaynaklanan örgütlenme sorunları mevcuttur.

Bir örgütün yaşamını sürdürebilmesi onun ne kadar iyi planlama yapabildiğine ve geleceği ne kadar iyi tahmin edebildiğine bağlıdır. Operasyonel (kısa vadeli), taktik (orta vadeli) ve stratejik (uzun vadeli) planlama

her örgütün sahip olması gereken araçlardır. Aksi takdirde gelecekte nasıl bir tutum izleneceği ve neler yapılabileceği ancak iş işten geçtikten sonra farkedilebilir.

Stratejik planlama, örgütlerin, *"neredeyiz?"*, *"nereye ulaşmak istiyoruz?"*, *"ulaşmak istediğimiz noktaya nasıl gideriz?"* ve *"başarımızı nasıl ölçeriz?"* şeklinde ifade edilebilecek dört temel soruya cevap arama süreci olarak da tarif edilebilir (Bkz: DPT Müsteşarlığı, Stratejik Planlama Kılavuzu).

Örneğin bir çok baro yönetimi, kanun tasarılarını son anda öğrendiklerini, basının açıklamalarına yeterince yer verilmediğini, baro aidatlarının zamanında ödenmediğini sürekli yakını konusu yapmaktadırlar. Kimileri TBB ve Baro Yönetimi'nde profesyonel çalışan bir Genel Sekreter olmasını, kimileri de, baro marşınının yeterli olmadığını baro bandosunun da kurulması gerektiğini savunabilirler. Baro yönetimleri kısa vadeli planlarla kronikleşmiş sorunları çözmeye çalışmaktadır. TBB ve baroların en kısa zamanda stratejik planlama çalışmalarına başlamaları gerekmektedir.